

Clypevs Theologiæ Thomisticæ

Continens Tractatus de Beatitudine, de Actibus humanis, eorumque Moralitate; de Virtutibus ac Donis, de Vitiis ac Peccatis, & de Legibus, nec-non Dissertationem Theologicam de Probabilitate

Gonet, Jean-Baptiste

Parisiis, 1669

Art. I. Quid & quotuplex sit conscientia?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77355](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77355)

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid & quotuplex sit conscientia?

1. **C**ONSCIENTIAM abyssum esse multam eleganter tradit S. Bernardus in principio secundi libri de conscientia: *Sicut enim* (inquit) *profundum abyssi exhauriri non potest, ita cor hominis evacuari non potest; est enim quasi mare magnum & spatiosum manibus, ubi reptilia quorum non est numerus: quia sicut reptile latenter rept, & sinuosis anfractibus huc illucque deambulat, ita & hominis in conscientia venenata cogitationes suaviter intrant, & exeunt, ut nesciat homo unde veniant, aut quò vadant.* Verum licet res ita se habeat quantum ad secreta cordis negotia (*præsum enim est cor hominis & inscrutabile*, Jerem. 17.) quantum tamen ad præsens attinet, non erit difficile conscientia quidditatem, quibusdam conclusionibus explicare; cum etiam ex ipsa nominis ethimologia sufficienter intelligatur.

2. Dico ergo primò, conscientia quidditatem siue naturam, rectè ex ipsa nominis ethimologia colligi.

Probat: Nam vel sumitur prout idem est ac cordis scientia, id est soli homini patens, ut eam sumunt D. Bernardus lib. 2. de conscientia cap. 8. Hugo lib. de anima cap. 11. vel à conclusione & scientia, ita ut conscientia idem sit ac *concludens scientia*, ut explicat D. Antoninus 1. p. tit. 3. cap. 10. & Sylvester in summa, verbo *conscientia* num. 1. vel quatenus importat ordinem scientia ad aliquid; ita ut conscientia idem sit ac *cum alio scientia*, ut juxta magis propriam vocabuli significationem docet D. Thomas 1. p. qu. 79. art. 13. & qu. 17. de verit. art. 2. ubi dicit *quod conscientia addit supra scientiam, applicationem scientia ad actum particularem*: Sed quocumque ex istis modis sumatur, benè intelligitur quid sit conscientia; licet tertius magis rem explicare videatur, ut experientia constat, & omnes post S. Doctorem communiter tenent: Ergo &c.

3. Dico secundò: Conscientia propriè loquendo neque est potentia, nec habitus, sed actus; non voluntatis, sed intellectus, nempe iudicium intellectus practici, dictans de bonitate vel malitia eorum, quæ hinc & nunc à nobis agenda sunt.

Hæc conclusio perfectè declarat quidditatem seu naturam conscientia, & expressè docetur à D. Thoma qu. 17. de ver. art. 1. ubi ait: *Potentia vel habitus, propriè loquendo, hoc nomen attribui non potest, sed solum actui.* Et 1. p. qu. 79. art. 13. E
 expressè docet conscientiam non esse potentiam, sed actum. Et probat: tum quia conscientia potest deponi, & mutari, sæpeque mutatur de mala in bonam, vel e contra; potentia autem, cum sint proprietates animæ, sunt invariables & inseparabiles: tum etiam quia conscientia, ut nominis ethimologia indicat, est applicatio scientia ad aliquid; applicatio autem scientia ad aliquid non fit per potentiam, vel habitum, sed per actum: Ergo conscientia propriè loquendo non est potentia, nec habitus, sed actus. Id etiam confirmat ex eo quod proprietates conscientia, quæ sunt testificari, ligare, instigare, accusare, & remordere, seu reprehendere, con-

A sistunt in actu, & non in habitu, vel potentia.

Dixi, *propriè loquendo*, quia (ut ibidem notat S. Doctor) *impropriè, & nomen effectus applicando causæ, ipsa potentia intellectiva, vel synderesis, quæ est habitus primorum principiorum practicorum, nobis à natura inditus, conscientia appellatur: quia ab intellectu vel synderesi procedit conscientia actus, non quidem immediatè, sed mediantibus principiis ab ea cognitis; eo modo quo in speculabilibus ex principiis per habitum primorum principiorum cognitis, elicitur scientifica conclusio alicujus veritatis, ad scientia habitum immediatè pertinentis.*

B Quod autem conscientia non sit actus voluntatis, sed intellectus, patet primò ex eodem S. Doctore, qui loco citato in resp. ad 1. ait quod conscientia est *quoddam mentis dictamen*. Secundò ex SS. Patribus: nam Origenes conscientiam vocat *spiritum correctorem, pedagogum anime*; S. Basilius *naturale iudicatorum anime*; S. Chrysostomus *testem fidelissimum*; & denique S. Bernardus & Hugo Victorinus, supra relati, dicunt conscientiam esse *quasi cordis scientiam*.

Ex effectibus quoque, & quasi à posteriori, constat conscientiam pertinere ad intellectum: quia effectus illius solum in intellectu inveniuntur, & actus ejus sunt. Nam conscientia dicitur testificari, ad Roman. 9. *Testimonium mihi perhibente conscientia mea*. Et 2. ad Corinth. 1. *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientia nostra*. Dicitur etiam scire, aut esse aliquid in conscientia quasi in cognitione, Eccles. 7. *Scit enim conscientia tua quòd in crebro male dixeris aliis*: Genes. 4. *Non est in nostra conscientia quis posuerit eam in nostris marsupis*. Item conscientia dicitur judicare, 1. ad Corinth. 10. *Ut quid libertas mea iudicatur ab aliena conscientia?* Præterea conscientia dicitur errare, accusare, excusare, ligare, reprehendere: quæ omnes actiones sunt intellectiva, & ad intellectum pertinent: Ergo conscientia non est actus voluntatis, sed intellectus.

D Denique quod sit actus intellectus practici, dictans de bonitate vel malitia eorum, quæ à nobis hinc & nunc agenda sunt, etiam constat: tum quia cognitio, seu consideratio bonitatis & malitia moralis actuum humanorum in communi, pertinet ad scientiam moralem, non verò ad conscientiam: tum etiam quia, ut supra ex D. Thoma dicebamus, conscientia est applicatio scientia ad opus, discernendo scilicet an sit bonum, vel malum moraliter: hoc autem non potest contingere nisi circa actus morales in particulari sub omnibus circumstantiis inspectos. Ex quo patet quod scientia & conscientia se habent sicut intelligere & dicere: quemadmodum enim dicere est intelligere cum quodam modo, scilicet exprimens conceptum, seu producendo verbum, ita conscientia est scientia cum quodam modo, nempe applicationis ad opus.

E Dices: Conscientia dicitur bona vel mala: Atqui bonum & malum non pertinent ad intellectum, sed ad voluntatem: Ergo conscientia non est actus intellectus, sed voluntatis.

Respondeo bonum & malum non solum dici de voluntate, sed etiam de intellectu practico, juxta illud Psalmi 110. *Intellectus bonus omnibus facientibus eum*, quia regulat & dirigit opera bona: unde cum conscientia sit actus intellectus practici, dicitur bona vel mala, non formaliter, sed regularivè.

7. Dico tertio, conscientiam ex parte objecti A primò dividi in bonam & malam, seu veram & falsam.

Probatur: Quia vel intellectus practicus per suum actum attingit veritatem five bonitatem operationis moralis, vel non? Si primum, est conscientia vera, five recta, aut bona: si secundum, falsa, vel erronea, aut mala.

Secundò dividitur ex parte assensus in certam, probabilem, & dubiam, ad quam reducitur scrupulosa.

Probatur etiam facile: quia aliquando conscientia absque omni profus formidine iudicat aliquid esse bonum vel malum; aliquando verò ita uni parti assentitur, ut tamen habeat formidinem de opposita; aliquando etiam ita anceps est, ut neutri parti sciat se determinare; sicut enim in consilio est inquisitio & iudicium, ita & in conscientia: Sed primum efficit conscientiam certam; secundum probabilem; tertium dubiam: Ergo &c. Diximus autem scrupulosam reduci ad dubiam, quia sicut dubia ex apparentibus, ita scrupulosa ex levissimis, & interdum ridiculis rationibus suspendit iudicium.

De conscientia eleganter differit Hugo Victorinus lib. 2. de anima cap. 9. ubi sic ait: *Conscientia bona titulus est religionis, templum Salomonis, aper benedictionis, hortus deliciarum, reclinatorium aureum, gaudium Angelorum, arca fœderis, thesaurus Regis, aula Dei, habitaculum Spiritus Sancti, liber signatus & clausus, & in die iudicii aperiendus.*

ARTICVLVS II.

An licitum sit sequi opinionem minus probabilem, faventem libertati, in concursu probabilioris, quæ favet præcepto?

§. I.

Premittenda ad resolutionem questionis.

NOTANDVM primò, opinionem probabilem communiter illam dici, quæ rationes aliquas habet faventes veritatem illius, cum formidine tamen alterius opinionis oppositæ: ut colligitur ex D. Thoma 1. p. qu. 79. art. 9. ubi ait: *Opinio significat actum intellectus, qui fertur in unam partem contradictionis, cum formidine alterius.* Unde opinio probabilis essentialiter habet annexam formidinem alterius partis oppositæ; & apparentiæ tantum ac verisimilitudini, non autem evidentie aut certitudini nititur, ut elegantè declarat D. Bernardus 5. de consider. cap. 2. his verbis: *Intellectus rationi innititur, fides autoritati, opinio sola verisimilitudine se tuetur. Habent illa duo certam veritatem: sed fides clausam & involutam; intelligentia nudam & manifestam. Ceterum opinio certi nihil habens, verum per verisimilia quarit, potius quàm apprehendit.* Et infra: *Possimus singula hæc definire: Fides est voluntaria quedam & certa prelatio pro palata veritatis. Intellectus est rei cuiusdam invisibilis certa & manifesta notitia. Opinio est quasi pro vero habere aliquid quod falsum esse nescias.*

Ex quo inferes, opinionem non computari inter virtutes intellectuales: quia, ut discit S. Thomas 1. 2. qu. 57. art. 2. ad 3. *Habitus virtutis*

determinat se habere ad bonum, nullo autem modo ad malum: unde soli illi habitus virtutes intellectuales dicuntur, quibus semper dicitur verum, & nunquam falsum: opinio verò & suspicio possunt esse veri & falsi, & ideo non sunt intellectuales virtutes. Quare ibidem art. 5. quinque tantum virtutes intellectuales constituit; tres speculativas, nempe habitum primorum principiorum, sapientiam, & scientiam, quæ circa veritatis speculationem versantur; & duas practicas, nimirum, prudentiam, & artem, quæ agibilia & factibilia respiciunt.

Notandum secundò, duplicem à Theologis solere distingui probabilitatem: unam intrinsecam, quæ à motivis intrinsecis, seu à rationibus eam suadentibus perituraliam extrinsecam, quæ à motivis extrinsecis, qualia sunt Doctorum suffragia & testimonia, sumitur. Unde Tamburinus lib. 1. in Decal. cap. 3. §. 3. post alios Recentiores quos refert, sic definit opinionem probabilem: *Opinio probabilis est assensus intellectus de aliqua re, qui nitatur rationi vel autoritati alicujus momenti, quamvis ad sit nonnulla partis oppositæ formido.* Et subdit: *Quando ejusmodi assensus innititur rationi, dicitur probabilitas intrinseca; extrinseca, quando autoritati.*

Notandum tertio, aliud esse opinionem aliquam esse tutiorem, & aliud, esse probabiliorem: opinio enim dicitur tutior, quæ magis à periculo peccandi removel; probabilior verò, quæ veritati & rationi apparet conformior. Unde fieri potest quod aliqua opinio sit magis tuta in praxi, & tamen speculativè sit minus probabilis, ut patet de sententia D. Bonaventuræ, deceptis lapsum in peccatum mortale teneri statim sub præcepto ad confessionem, habitâ copiâ Confessoris; hæc enim haud dubiè tutior est, licet communiter habeatur minus probabilis. Regula ergo securitatis moralis in opinionibus, non ex majori vel minori probabilitate, sed ex carentia periculi offendendi Deum pensanda est. Regula verò probabilitatis ex majori vel minori apparentia veritatis desumi debet.

Notandum quarto: Quod quando quaritur in titulo, *An licitum sit sequi opinionem minus probabilem, in concursu probabilioris?* non est sermo de sequela speculativa; sed de practica: concedimus enim quod in Scholis, disputationis gratiâ, possit defendi quælibet propositio moralis, habens minorem, imò & minimam probabilitatem, dummodo non sit temeraria: sed solùm est questio de sequela in praxi, seu quando homo tenetur operari, & aliquam actionem moralem, cui subest peccandi periculum, exercere.

Notandum quintò, tria ab omnibus ferè Theologis circa opinionum probabilitatem ut certa supponi, & totidem in controversiam verti. In primis ut certum supponitur, licitum esse sequi conscientiam & opinionem probabilem, assententem aliquid licitè posse fieri, dum factâ sufficienti diligentia, alia tutior & probabilior non apparet. Hanc suppositionem fusè infra art. 7. ostendemus contra Wendrochium, existimantem meram probabilitatem, nunquam tutam morum regulam esse posse; nec unquam operantem ex illa à peccato exulare, et si veritatem ignoret invincibiliter: nunc breviter suadetur. Deus non exigit ab homine impossibilia: Ergo cum non possit semper in rebus moralibus evidentiam & certitudinem mathematicam veritatis habere, licitè potest operari juxta opinionem